

УДК 631.151:338.432

А. М. Олішевська,
аспірант, Миколаївський державний аграрний університет

ОЦІНКА ІНТЕНСИВНОСТІ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

На основі проведеного дослідження оцінки інтенсивності розвитку фермерських господарств встановлено, що цей показник є важливим для підвищення конкурентоспроможності.

On the basis of the conducted research of estimation of intensity of development of farms, it is set that this index is important for the increase of competitiveness.

Ключові слова: інтенсивність розвитку, фермерське господарство, значення для конкурентоспроможності.

Key words: intensity of development, farm, value, is for a competitiveness.

ВСТУП

В умовах ринкової економіки конкурентоспроможними можуть бути лише ті підприємства, які досягають високого рівня ефективності виробництва. В сільському господарстві, як і в інших галузях народного господарства, ця проблема може бути вирішена завдяки переходу на інтенсивний тип розвитку економіки.

Під інтенсивністю слід розуміти концентрацію до оптимального рівня авансованого капіталу на гектар земельних угідь, що забезпечує випереджальне збільшення виробництва продукції з цієї площі й підвищення ефективності використання вкладених ресурсів. Завдання полягає в тому, щоб визначити ступінь впливу авансованого капіталу й ефективності його використання на приріст валової продукції.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Дослідити рівень інтенсивного розвитку, значення та особливості його для конкурентоспроможності фермерських господарств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Методику оцінки інтенсивного розвитку фермерських господарств необхідно здійснювати, використовуючи системний підхід, який передбачає комплексність проведення досліджень. Комплексна оцінка являє собою сукупність моделей, методів, нормативів і програм, що забезпечують на рівні області, району, підприємства аналіз стану виробництва, використання ресурсів, визначення резервів його ефективності й можливих перспектив розвитку, які реалізуються в кінцевому підсумку через інтен-

сифікацію сільського господарства в окремих організаційно-виробничих структурах.

Показник рівня інтенсивності повинен виражати ступінь зусиль, які спрямовують на основний засіб виробництва — землю. Виходячи з цих міркувань, І.М. Буздалов [1], І.І. Бузулуков [2], Г.О. Ораєвська [3], В.А. Тютін [4] пропонують як показник рівня інтенсивності використовувати розмір затрат праці й засобів виробництва на одиницю земельної площі; а Г.Г. Котов [5] і О.А. Ніколаєва [6] — розмір основних і оборотних фондів, кількість органічних і мінеральних добрив, обсяг тракторних робіт тощо, віднесених до площі сільгоспугідь. Пропоновані показники заслуговують на увагу, але їх недоліком є відсутність системи, що дозволяє дати комплексну, всебічну оцінку рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва.

Серед багатьох вчених-економістів (В.П. Мертенс, В.А. Павчак, Р.А. Іванух, В.Г. Поплавський, В.А. Добринін, О.А. Бугуцький) панує думка, що у процесі інтенсифікації сільськогосподарського виробництва до землі прикладається уречевлена у вигляді різноманітних речових елементів та енергії (тракторів, комбайнів, сільськогосподарських машин, автомобілів, добрив, палива, електроенергії тощо) і жива праця, кількістю якої із розрахунку на одиницю земельної площі характеризується рівень інтенсивності. Отже, одним з найважливіших узагальнювальних показників рівня інтенсивності є сукупні затрати уречевленої і живої праці (витрати виробництва) на один гектар земельної площі, умовну голову худоби тощо.

Другим важливим вартісним показником рівня інтенсивності є сума вартості основних виробни-

чих фондів і поточних виробничих витрат (без амортизації) в розрахунку на один гектар сільськогосподарських угідь. Цей показник відображає повні затрати уречевленої і живої праці, що концентрується на одиниці земельної площі, тобто характеризує потужність інтенсивності. Однак цей показник не може бути таким універсальним, як попередній, і є додатковим. Обмеженість його використання зумовлюється, по-перше, тим, що його неможливо обчислити за окремими галузями виробництва; по-друге, не можна порівняти з вартістю валової продукції під час вивчення економічної ефективності інтенсифікації сільського господарства, оскільки у продукції акумулюється не повна вартість основних виробничих фондів, а тільки та, яка у вигляді амортизації переноситься на новостворену продукцію.

Третім вартісним показником рівня інтенсивності виробництва може бути сума вартості основних засобів виробництва сільськогосподарського призначення з розрахунку на одиницю земельної площі або умовну (фізичну) голову продуктивної худоби. Цей показник відображає тільки уречевлену працю, втілену в основних засобах виробництва. Господарства з вищою насиченістю основними засобами виробництва, як правило, мають більше валової продукції на одиницю земельної площі і на одну умовну голову продуктивної худоби (за умови їх ефективного використання).

Досить вдалою є класифікація показників інтенсивності, запропонована В.Г. Андрійчуком [7, с. 518—519]. Як ми вже зазначали раніше, автор виокремлює дві складові інтенсивності — матеріально-речову і результативну, які включають і показники ефективності інтенсифікації. Цю методику, ввівши свої нововведення, ми і взяли за основу при оцінці інтенсивного розвитку фермерських господарств Миколаївської області.

За результатами проведеної оцінки було виявлено, що оборот авансованих ресурсів майже у всіх фермерських господарствах Миколаївської області (в середньому за 2000—2009 рр.) є не досить високим. Так, загалом у фермерських господарствах Миколаївської області він становить 0,7 і тільки у 6 господарствах коефіцієнт швидкості обороту авансованих ресурсів більше 1 (ФГ "Король", ФГ "Аннушка", ФГ "Сатурн", ФГ "Вікторія", ФГ "Агро інвест", ФГ "Фарафонов"). Зауважимо, що у ФГ "Нектар" він навіть перевищує одиницю і становить 2,3. А у деяких господарствах є дуже низьким (ФГ "Д-Алель" — 0,1, ФГ "Основа" — 0,5, ФГ "Едем" — 0,5).

Наведені дані засвідчують відсутність прямої залежності між сумою авансованих ре-

сурсів і швидкістю їх обороту. У більшості фермерських господарств сума авансованих ресурсів у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь менша, ніж у середньому в фермерських господарствах області.

Отже, авансовані ресурси на одиницю площі сільськогосподарських угідь у разі їх збільшення не супроводжуються адекватним підвищенням ефективності виробництва через малу швидкість їх обороту. Тому, обгрунтуючи резерви збільшення виробництва продукції, необхідно враховувати і ресурсозабезпечення фермерських господарств, а також інтенсивність використання земельних ресурсів.

За результатами побудови кореляційної моделі було виявлено, що множинний коефіцієнт кореляції ($R = 0,978$) свідчить про тісний зв'язок між результативною ознакою і факторами моделі (де y — виробництво валової продукції відповідним фермерським господарством, тис. грн.; x_1 — середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.; x_2 — середньорічна вартість оборотних фондів, тис. грн.; x_3 — середньорічна кількість працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, чол.; x_4 — грошова оцінка сільськогосподарських угідь, тис. грн.). Критерій Стюдента складає 90,78, що засвідчує достовірність результатів. Коефіцієнт детермінації складає ($R^2 = 0,962$), тобто виробнича потужність підприємства формується на 95,6% за рахунок факторів, що введені в модель.

Аналіз матеріально-речової складової інтенсивності фермерських господарств Миколаївської області свідчить, що загалом у фермерських господарствах спостерігається зменшення авансованого капіталу на 1 га сільськогосподарських угідь у 2009 р. порівняно з 2000 р. на 19,9%, виробничих витрат — збільшення на 125,4%, а вартість основних засобів виробництва сільськогосподарського призначення за цей період зменшилась на 28,6%. Відмітимо, що вартість авансованого капіталу на 1 га сільськогосподарських угідь у 2009 р. порівняно з 2008 р. зросла на 120,6%, що є позитивним явищем. Загалом у фермерських господарствах Миколаївської області інтегральний показник інтенсивності використання землі зріс з 0,93% у 2000 р. до 1,03 у 2009 р. Негативною є тенденція до зменшення внесення органічних добрив на 1 га сільськогосподарських угідь з 1,4 т у 2000 р. до 1,3 т у 2009 р., мінеральних добрив за цей період внесли на 99% менше, хоча зазвичай їх вноситься досить мало (31,9 кг д.р. на 1 га сільськогосподарських угідь у 2009 р.).

Аналіз матеріально-речової складової інтенсивності виробництва основних видів продукції у фермерських господарствах області

(зерна, цукрових буряків, продукції скотарства) свідчить про наявність аналогічних тенденцій у динаміці цих показників як загалом у галузях, так і в фермерських господарствах. Зокрема, зменшуються дози внесення органічних добрив, щільність умовного поголів'я на 100 га сільськогосподарських угідь і обсяг витрат кормів на одну умовну голову великої рогатої худоби.

Аналіз показників результативної складової інтенсивності у фермерських господарствах Миколаївської області дає підстави зробити висновок про досить позитивні тенденції у розвитку сільськогосподарського виробництва.

Отже, процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області відіграє все більшу роль. Сьогодні вже є досить вагомі результати, які й відображають економічну ефективність інтенсифікації сільського господарства.

І все-таки в процесі всебічної інтенсифікації сільськогосподарського виробництва важливе значення мають чинники неінвестиційного характеру, тобто такі технологічні та організаційно-господарські чинники, як впровадження раціональних структур посівних площ, науково обґрунтованих сівозмін, прогресивних типів годівлі й утримання тварин, інтенсивних систем їх відтворення, правильне ведення системи насінництва, селекційної роботи тощо, які не вимагають додаткових капіталовкладень, однак є потужними важелями інтенсифікації, підвищення її ефективності, адже за інших рівних умов сприяють збільшенню обсягів виробництва валової продукції з одиниці земельної площі, зниженню її собівартості.

Недооцінка організаційно-технологічних і соціально-економічних чинників часто призводить до того, що фермерські господарства покладаються лише на нарощування матеріально-технічного потенціалу, не використовуючи належним чином внутрішньогосподарські резерви інтенсифікації виробництва неінвестиційного характеру, а це одна із суттєвих причин вкрай низьких темпів росту виробництва валової продукції, малоєфективного використання накопиченого ресурсного потенціалу.

ВИСНОВКИ

Таким чином, складність, специфіка і особливості інтенсифікації сільськогосподарського виробництва зумовлені органічним поєднанням матеріального виробництва природно-біологічних, соціально-економічних і техніко-технологічних чинників, що функціонують у цій галузі, а також веденням виробництва на значній території, наявністю в багатьох галузях чітко вираженої сезонності праці, малотранспортабель-

них і швидкопсувних продуктів. Тому науково-технічний прогрес повинен сприяти ліквідації наявних глибоких диспропорцій між окремими елементами матеріально-технічних ресурсів, значному поліпшенню їх надійності, економічності й продуктивності, забезпечувати їх якісне переоснащення. До процесу інтенсифікації сільськогосподарського виробництва необхідно підходити системно, комплексно, враховувати специфічні особливості кожної його галузі, якнайповніше використовуючи чинники інвестиційного і неінвестиційного характеру. Основну увагу слід сконцентрувати на якості ресурсів, підвищенні ефективності їх використання, якнайповнішому використанні галузевих і внутрішньогосподарських резервів, повсюдному запровадженні комерційного господарського розрахунку, інтенсивних ресурсощадних технологій, оптимального рівня спеціалізації і концентрації виробництва. І тільки здійснюючи інтенсивний розвиток (в екологічно допустимих межах), фермерські господарства Миколаївської області матимуть змогу підвищити свою конкурентоспроможність.

Література:

1. Буздалов И.Н. Интенсификация и ее место в сельскохозяйственном производстве / И.Н. Буздалов // Проблемы социалистической сельскохозяйственной экономики. — М.: Экономика, 1972. — С. 48—73.
  2. Бузулуков И.И. Сущность и показатели интенсификации сельского хозяйства / И.И. Бузулуков // Экономические науки. — 1967. — № 1. — С. 21—24.
  3. Ораевская Г.А. Экономический анализ интенсификации сельскохозяйственного производства / Г.А. Ораевская // Экономические проблемы интенсификации сельского хозяйства. Ч. 2. — М.: Изд-во МГУ, 1966. — С. 117—122.
  4. Тютин В.А. Экономические категории в социалистическом сельском хозяйстве и их содержание / В.А. Тютин // Экономические и социальные проблемы сельского хозяйства. — М.: Экономика, 1969. — С. 55—79.
  5. Котов Г.Г. Расширенное воспроизводство социалистического сельского хозяйства / Г.Г. Котов. — М.: Колос, 1969. — 280 с.
  6. Николаева О.А. Интенсификация сельского хозяйства и ее влияние на результаты хозяйственной деятельности / О.А. Николаева // Сб. науч. тр. ЛСХИ. — 1967. — Т. 116. — С. 317.
  7. Андрийчук В.Г. Экономика аграрных предприятий: підручник. — [2-ге вид., доп. і перероб.] — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
- Стаття надійшла до редакції 30.09.2010 р.*